

ŞİRNAK VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Nuh Tufanı ile
Anılan Şehir
ŞİRNAK

Şırnak doğasından bir görünüm

ŞIRNAK

Nuh Peygamber ve Tufanla anılan ve adına Nuh Nebi kenti denilen Şırnak; topraklarının bir kısmını Güneydoğu Anadolu'da diğer kısmını ise Doğu Anadolu'da barındırmaktadır. İlin yer aldığı topraklar tarihsel olarak çok eskilere inmesine rağmen, Namaz Dağı'nın yamaçlarına kurulan il merkezinin tarihsel geçmişi ve merkez olma özelliği çok eski değildir. 1990 yılında il olunca ön plana çıkmıştır. Önceleri Siirt iline bağlı bir ilçe iken, il olunca Siirt, Mardin ve Hakkâri'den alınan topraklarla oluşturulmuştur. İlçelerinden Cizre, İdil ve Silopi Mardin'den; Merkez ilçe ve Güçlükonak Siirt'ten; Beytüşşebap ve Uludere Hakkâri'den dâhil edilmiştir. Bu şekilde ilin sınırları oluşturulmuştur.

Şırnak toprakları geçmişte birçok medeniyeti üzerinde barındırmakla beraber, bunlar bir süreklilik teşkil etmemektedir. Tarih öncesi dönemlerden itibaren gerek Mezopotamya, gerek İran ve gerekse Anadolu'da kurulan devlet ve hanedanların egemenliğinde kalmıştır. Bunlar sırasıyla Asur, Babil, Hitit, Pers, Büyük İskender, Roma, Bizans, Sasani devletleri olup, bölge Hz. Ömer döneminde İslam topraklarına katılmıştır. Bundan sonra Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu, Artuklu, Musul Atabekleri ve Eyyubi hâkimiyetinde kalmıştır. Bir ara Akkoyunlu idaresine geçen yöre, XVI. yüzyıl başlarından itibaren Cizre merkezli Cizre (Botan) Beyleri'nin idaresine geçmiş ve Osmanlı Devleti döneminde de, bu beyliğin yönetimi devam etmiştir. Osmanlı Devleti 1627 yılında Cizre Beyleri'nin yönetimine son vererek kendi hâkimiyetini tesis etmiştir. Osmanlı son döneminde 1875-1885 yılları arasında Şırnak, Diyarbakır Eyaleti, Mardin Livasına bağlı kaza olarak geçmektedir. Cumhuriyet devrinde Siirt iline bağlı ilçe iken, 1990 yılında il olmuş ve halen ilin merkezi konumundadır.

COĞRAFYA

Şırnak ili topraklarının batı kesimi, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Dicle bölümünde, diğer yarısı da Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde kalmaktadır. İlin toplam yüzölçümü 7.152 km²'dir. İl batıda Mardin, kuzeyde Siirt, kuzeydoğuda Hakkari illeri, güneyde Irak ve Suriye toprakları ile çevrilidir.

Dicle Nehri

DAĞLAR VE AKARSULAR

Şırnak ilinin tamamına yakını Güneydoğu Toros sistemine bağlı yüksek kitlelerden oluşmaktadır. Yörenin en önemli dağı Cudi Dağı'dır. Küpeli Dağı, Kelmehmet Dağı, Gabar Dağı, Namaz Dağı ve Altın Dağları ilin diğer önemli dağlarını teşkil etmektedir. İl topraklarını Dicle Havzası içinde sayılmaktadır. Dicle Nehri başta olmak üzere Kızılsu Çayı, Habur Çayı ve Hezil Çayı diğer önemli sulardır.

VADİLER

Dicle Vadisi: Koçtepe yöresinde il sınırları içine giren vadi Habur Vadisi ile birleştikten sonra Suriye topraklarına geçer. Etrafında verimli toprakları barındırır. Bazen derinleşen vadi bazı yerlerde genişler ve düzleşir.

Kızılsu Vadisi: Yassı Dağı'nın güney eteklerinde başlar. Vadi daha sonra güneyde Kasrik Boğazını geçtikten sonra

Dicle vadisi ile birleşir. Genellikle dar ve dik olup orta kesimleri genişler.

Habur Vadisi: Nerdüş Platosu'nun güneyinden başlayan bu vadi çok derindir. Beytüşşebab'tan sonra güney yönde uzanır ve buradan Irak topraklarına girer.

İKLİM

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toprakları bulunan ilde birbirinden farklı iki hava kütleli etkili olmaktadır. Bunlardan birisi, bölgeyi özellikle kış aylarında etkisi altında bulunduran, soğuk karakterli karasal hava kütleli; diğeri ise yaz aylarında etkili olan sıcak karakterli, tropikal hava kütlelidir. Doğu Anadolu bölgesinde kalan kısmında kışlar sert ve soğuk geçmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesi içinde kalan kısmında kışlar daha ılık, fakat yaz aylarında aşırı sıcak hava görülmektedir.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

İklimin karasal olması doğal bitki örtüsü üzerinde etkili olmuştur. Mevsim içindeki yağışların az olması nedeniyle doğal bitki örtüsünün bozkır olmasına neden olmuştur. Stepler ilkbahar yağışlarıyla ortaya çıkar, yaz sıcaklıkları ile kaybolmaktadır. Bozkırlar küçükbaş hayvancılık için önemlidir. Yükseklerde özellikle Beytüşşebap ve Uludere civarında bulunan dağların yüksek yerlerinde Alpin çayırları bulunur. Farasın Yaylası bu açıdan önemlidir. Dağların yüksek yamaçlarında yer yer bozuk karakterli meşelikleri görmek mümkündür. Meşe ağaçlarının dışında yükseklerde ardıç ağaç toplulukları bulunmaktadır. Ardıçlar dayanıklı ve düz yapılı olduğundan evlerin tavanlarında kullanılmıştır. İli saran dağların yamaçlarında bittim denilen yabani fıstıkları görmek mümkündür. Akdeniz ikliminin görüldüğü sınırlı alanda akarsu kenarlarında zakkum ve zeytin yetişmektedir.

İlin orman kuşağına giren dağlık kesimleri yaban hayvanları için elverişli alanlar oluşturmaktadır. En çok rastlanan yaban hayvanları tilki, tavşan, çulluk, keklik, ördek, kaz, turna ve bildircindir.

ŞIRNAK İLİNDE GİYİM VE KUŞAM

Şırnak ve ilçelerinde genel olarak erkeklerin giysisi Şal-Şapık, kadınlarınkı ise fistan (entari) dir. Ancak gün geçtikçe bu giysilerin yerini, takım elbiseler ile diğer kadın giysileri almaktadır. Yaşlı erkekler ile orta yaşlılar daha çok şalvar ve ceket giyerler. Fakat yeni de Şırnak'lıların vazgeçemediği giysi Şal-Şapıktır. Şal-Şapık, çok ince tiftik ipliğinden, Şırnak ve çevresindeki ustalarca dokunmakta ve özel bir stilde diktirilip giyilmektedir. Şal-Şapık, yelek ve şeleme olmak üzere dört parçadan oluşur. Ancak altta giyilen ve fanila yerine geçen kıraşa giyilip bunun kol ucuna iştirilmiş levendi denilen bir parçası daha bulunmaktadır.

Şal, geniş boru paçalı olup, pantolon yerine giyilir. Gömleğin üstüne şapık denilen parça giyilip, bele şeleme denilen geniş ve kalın bir kuşak bağlanır. Daha sonra yelek giyilerek kıras (fanila) nın kol ucuna bağlı levendi (bilek kuşağı) bilek üzerine sarılır, başa da ya kefi veya şapka giyilir.

Kadının genel giysisi ise fistan (entari) olup, paçası ayak bileklerine kadar uzanır. Genel olarak kadife, çemçem denilen kumaş veya diğer değerli ithal kumaşlardan dikilir. Göğüs kısmı hafif açık olup, alta giyilen ön kapama kısmı fistolu ve ucu nohut büyüklüğünde bağlanmış rengarenk kumaş parçaları ile bezenmiş bir yelek giyilir. Yine alta giyilen ve kıras denilen uzun alt eteğin koluna ilâştirilmiş levendiler, fistan üzerinden kol bileklerine sarılır. Bele ise ince kumaş bağlanır. Kadınlar başlarına kıtan denilen uzunca bir tülbent bağlarlar. Kıtan denilen tülbentte boncuk ve fistolarla süslenir. Bundan başka göğüs üzerine çeşitli altın çerçevesiz süs taşları takarlar. Kulaklarına bergahar denilen, boğazdan birbirine bağlı küpeler, tetreme veya semek denilen gerdanlık ve diğer ziynet eşyalarını takarlar. Burunlarına ise hızma takarlar. Kadınların kullandığı hıncal, serkezi, hırhal gibi diğer takılar da vardır.

KÜLTÜR VE TURİZM DEĞERLERİ

Cizre Kalesi

Cizre Kalesi

Cizre şehir merkezinde Dicle Nehri kenarında kurulmuş olan kale, dış kale ve iç kaleden oluşmaktadır. Kalıntılardan Roma ve Bizans döneminden itibaren yapıım süreci takip edilebilen kale Selçuklu ve Cizre Beyleri döneminde aldığı şekliyle gelebilmiştir.

Finik Kalesi ve Harabeleri

Güçlükonak ilçesine bağlı bugünkü Damlarca köyü sınırları içerisinde bulunan kale iç kale ve dış kaleden oluşmaktadır. Cizre-Şirnak yol ayrımından 12 km uzaklıkta bulunan Dicle nehrinin kuzey tarafında bugünkü Güçlükonak ilçesine giden karayolunun üst kesiminde yer almaktadır. Dış kalede sur kalıntıları kuzey güney istikametinde uzanmaktadır.

Bölge genel olarak Finik olarak nitelendirilmekte olup, Dicle Nehri ve Vadisine hâkim durumdadır. Eski yerleşmeler geniş bir alana yayılmış durumdadır. Bunlardan biri olan cami, hemen ilerisindeki kayalıklardan çıkan derenin batı tarafında kurulmuştur. Derenin batı tarafına istinat duvarları ile düz bir alan oluşturulmuştur. Bu alan caminin kuzey tarafında kalmaktadır. Ayrıca her iki yamaçta çeşitli kalıntılar ve mağaralar bulunmaktadır. Günümüzde cami, Güçlükonak karayolu kenarında kalmaktadır.

Cizre Ulu Camii

Cizre şehir merkezinde, Dağ Kapı Mahallesi'nde bulunan yapı, değişik zamanlarda yapılan ilave ve onarımlarla günümüze gelebilmiştir. Cami dört yönden yol ile

sınırlandırılmıştır. İlk yapısı hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak üzerindeki 8 adet kitabeye göre, Musul Atabekleri döneminde (Miladi 1155-1160) yıllarında yapıldığı, 1203 ve 1284 yıllarında ise tamir edildiği belirlenmektedir. En

son onarım 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılmıştır. Bugün İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan metal kapısı üzerindeki ejder figürlü kapı tokmakları yapının ününü arttıran önemli unsurların başında gelmektedir. Halen ibadete açık olan Cizre Ulu Camii bölgenin en önemli karakteristik yapılarından biridir.

Faki Tayran Camii

Güçlükonak Damlarca köyü sınırları içerisinde yer alan cami, halk arasında Faki Teyran Medresesi olarak bilinmektedir. Faki Teyran'ın asıl adı Muhammed olup, Van'ın Bahçesaray

(Müküs) ilçesindedir. Mezarı günümüzde Bahçesaray'ın Kartal (Verezûz) köyünde bir korunun içindedir. "Faki" medrese talebesi anlamında olup, kuşlarla konuştuğu rivayeti üzerine yaşadığı dönemde ve sonrasında halk arasında "Faki Teyran" şeklinde isimlendirilmiştir. Yaşadığı dönem ile ilgili farklı rivayetler ileri sürülmüş ise de, gerek şiirlerinin içeriği, teması, sitili ve hayatına dair gerçeklerden yola çıkılarak Miladi 1550-1690 yılları arasındaki "140" senelik bir zaman dilimi içinde yaşadığı kabul edilmektedir. Mevcut kabrinin üzerindeki mezar taşında herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Cizreli ünlü âlim Molla Ahmed-i Ciziri ile çağdaş olup beraber yazdıkları "Mela û Fakî" gibi bazı şiirleri vardır. Melayê Ciziri ile olan ilişkilerinden dolayı Cizre'de de bir süre kaldığı ve bölge ile münasebetlerini sürekli devam ettirdiği bilinmektedir.

Silopi Nuh Nebi Cami ve Medresesi

Silopi merkeze 2 km uzaklıkta, Birlik (Cuma) köyünde bulunan ve halk arasında Nuh Nebi olarak adlandırılan cami ve medrese köyün güney batısında mezarlık içerisinde yer almaktadır. Yapı dıştan 23.22x24.79 m. ölçülerinde olup doğu batı istikametinde uzanmaktadır. Ortadaki avlunun güneyinde cami, kuzeyinde medrese ile doğuda dışa doğru taşıntılı iki katlı olan bir eyvanlı bölüm ile batısındaki mekândan oluşmaktadır. Camiye avludan giriş sağlanmakta

olup doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve iki sahnıdır. Ayrıca sahnınların doğu tarafında birer oda yer almaktadır. Üç sivri kemerli açıklık sahnınları ayırmaktadır. Mihrap kible duvarına iki kademeli şekilde girintili olup dışa taşınılıdır.

Kırmızı Medrese

Dağ Kapı Mahallesi'nde, şehrin batısındaki sur kalıntılarının üzerine inşa edilmiştir. Kuzey-güney doğrultusunda düzgün dikdörtgen bir planlı ve 28x 38 m. ölçülerinde tutulmuştur. Medresenin güney cephesinin ortasında, beş kenarlı taşıntı yapan Şeyh Ahmed El-Cezeri'nin türbesi bulunmaktadır.

Medrese avlulu, iki eyvanlı ve tek katlıdır. Avlu 15.16x18.95 m ölçülerinde, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı ve dört yönden revak ve medrese hücreleri ile kuşatılmıştır. Doğu, batı ve kuzeyde medrese hücreleri sıralanmaktadır. Günümüze kuzey ve kuzeydoğudaki revak ve hücreler

Kırmızı Medrese

temel seviyesine kadar yıkıktır. Avluya doğu kanadın ortasındaki sokağa eyvan biçiminde açılan bir kapıyla girilmektedir. Güney kanadı mescit olarak değerlendirilmiş iki köşesine birer oda bırakılmıştır. Sonradan doğudaki mescide, batıdaki türbeye dönüştürülmüştür.

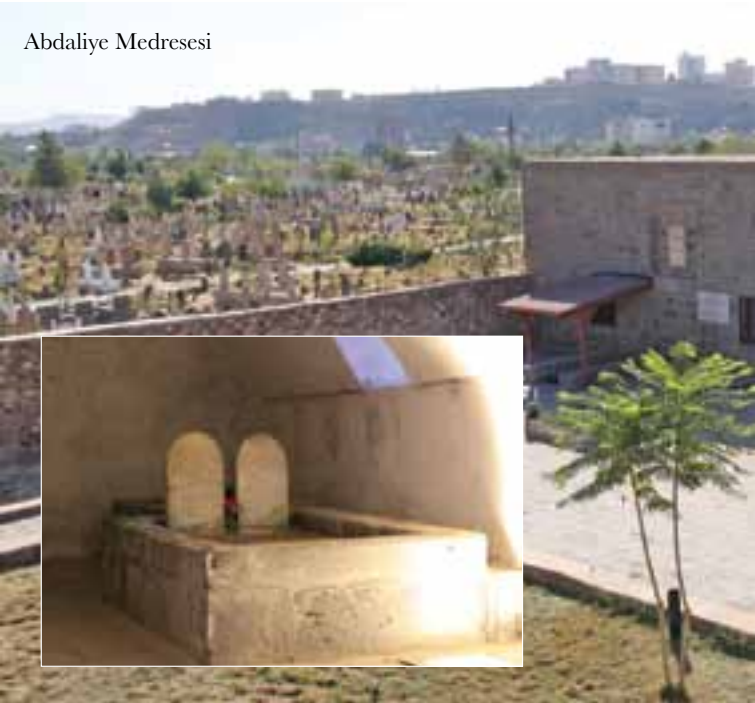

Abdaliye Medresesi ve Memo Zin Türbesi

Cizre'nin güneyinde Dağkapı Mahallesi'nde, mezarlık içerisinde yer almaktadır. Medrese 840/1437 yılında Emir Abdal (Abdullah) ibn Abdillah Seyfettin Bohti tarafından yaptırılmıştır. Yapıdan günümüze mescit, türbe, bir medrese hücresi, avluya geçişi sağlayan giriş ünitesi ve bir eyvan gelebilmiştir. Medresenin doğu ve batı kanadındaki hücrelerin sadece temel kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. Kuzey kanadında hücre olup, olmadığı belli değildir. Günümüzde bu tarafa sonradan namazgâh, cami ve şadırvan eklenmiştir.

Bu hücrelerin altında girişi avludan sağlanan Mem-u Zin Türbesi bulunmaktadır. Türbeye avludan dokuz basamakla türbeye inilmektedir. Türbe, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olup, üzeri aynı doğrultuda uzanan sivri beşik tonozlu örtülüdür. İçerisi kuzeyinde yer alan bir pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır.

Abdaliye Medresesi

Türbenin içinde üç tane mezar vardır. Bunlar Mem (Memo), Zin (Zinet) ve Bekir (Beko)'ya aittir. Mezar taşlarının birinin üzerinde "ölümü 854'te Allah onu ve tüm müslümanlara rahmet etsin" ibaresi bulunmaktadır. İnanç turizmi açısından önemli olan yapı restore edilmiştir. Özellikle Mem-u Zin Türbesi yörede önemli bir aşk efsanesini canlı tutmaktadır.

İdil Öğündük Mor Yakup Kilisesi

İdil-Midyat karayolundan ayrılan bir km'lik asfalt yol ile ulaşılan Öğündük eski adı Midin olan günümüzdeki Süryani köylerinden birisidir. Kilise köyün içerisinde bir manastır kompleksi olarak yapılmıştır. Kilise faal ve bakımlıdır. Ortadaki avlunun kuzeyinde kilise, batısında iki katlı dersane ile doğusunda katakomp yer almaktadır. Avluya güneyden anıtsal bir kapı ile girilmektedir.

Mor Dodo Kilisesi

İdil Haberli (Basibrin) - Mor Dodo Kilisesi

Kilise köyün kuzey batısında, köye hâkim bir noktada yer almaktadır. Kilisenin ayrıntılı ölçüleri alınmış ve rölöve planı çıkartılmıştır. Kompleks bir yapıdır. Oldukça muhkem yüksek duvarlı büyük bir avlunun kuzey doğusunda yer alan kilise, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve iki bölümlüdür. Güneydeki birinci bölüm narteks olup, boydan boya uzanan bir mekândır.

Geramon Kilisesi

Uludere'nin Andaç köyüne bağlı Yarma Mahallesi eski bir Nasturi yerleşmesi olup, asıl adı Geramon'dur. Irak sınırına çok yakın Hakkâri-Şırnak karayolunun 3 km içerisinde bulunan Andaç'dan bir km uzaklıktadır. Kuzeyden güneye eğimli bir arazi üzerine kurulmuş olan kilisenin güneyinde meydan, kuzey ve batı taraflarında bahçe, doğusunda yol bulunmaktadır.

Düğünyardu Köyü Belkis (Nebi Süleyman) Kaplıcası

Yörede Belkisana ya da Hesta Kaplıcası olarak anılan kaplıca Düğünyardu Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Eski kaplıca modern kaplıca binalarının batı tarafında kalmaktadır. Dicle Nehrine bakan yamaçta doğu batı doğrultusunda uzanan kaplıca binası dıştan 5.50x18.90 m. ölçülerinde iki bölümden oluşmaktadır. Son yıllarda kuzey tarafına betonarme bir bina eklenmiş ve önü tamamıyla kapanmıştır.

Zümrüt Kaplıcası

Beytüşşebap ilçesine 7 km uzaklıkta Ilıca köyünde yer almaktadır. Beytüşşebap Çayının batı tarafında kayalık içinde çıkan suyun hemen güneyinde son dönemlerde iki havuz yapılmıştır. Kaplıca suyu 39 °C sıcaklıkta kükürt bilişemlidir. Tesislerin bulunduğu kesime derenin üzerine yapılmış bir asma köprüyle geçilmektedir.

Eski Belediye Binası

Cizre şehir merkezinde Belediye Caddesi üzerinde yer almaktadır. Osmanlı son döneminde Belediye binası olarak inşa edilmiştir. Cadde üzerindeki diğer evlerin arasında

sıkışıp kalmıştır. Belediyeye bağlı İsmail Ebul-iz El-Cezeri Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Ortası hol şeklinde düzenlemeye gösteren yanlardaki birer odadan oluşan plana sahiptir. Sokağa bakan batı cephe pencere, kapı ve balkonla hareketlendirilmiştir. Ayrıca her iki kat birbirinden bir kaval silmeyle ayrılmıştır Diğer cepheler ise, tamamen sağır tutulmuştur. Yapıda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Hamidiye Kışla Binası

Cizre şehir merkezinde iç kalenin güney tarafındaki askeri bölge içinde kalmaktadır. Osmanlı son döneminde, Sultan II. Abdülhamit tarafından paşa olarak tayin edilen Cizre Miran Aşiretleri reisi Mustafa Paşa (Mısto-i Miri) tarafından Cizre ve Midyat'lı taş ustalarına yaptırılmıştır. 4. Hudut Tabur Komutanlığı'nın komuta merkezi olarak kullanılmaktadır. Askeri alan içerisinde olduğu için sağlam ve yapılış amacına uygun biçimde günümüze kadar gelebilmiştir.

Kasrik Köprüsü

Beldesi'nin içerisinde, (Akçay) Güneş Deresi üzerine kurulmuştur. Kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan köprü, üç gözlü yolunun düz olduğu köprüler grubuna girmektedir. Han Mahmut Köprüsü olarak da bilinmektedir. Muhtemelen Cizre Beyleri tarafından 16. yy'da yapılmış olmalıdır.

Kasrik Köprüsü

Yafes Köprüsü

Şırnak'a bağlı Cizre'de bulunmakla birlikte nehrin yatağı değiştiğinden bugün Suriye sınırları içinde kalmaktadır. Cizre'nin doğusunda yer alan köprü, kaynaklarda İbn Ömer Köprüsü veya yakınındaki Yafes köyünden dolayı Yafes Köprüsü adlarıyla, halk arasında ise Bafid Köprüsü olarak anılmaktadır.

Bugün yalnız büyük kemeriyle bazı ayakları sağlam kalmış bir harabe durumunda bulunan Yafes Köprüsü'nün XII. yüzyılda yapıldığı bilinmekte, Selçuklu döneminde Musul Atabeğleri tarafından yaptırılmıştır. Mükemmel bir taş işçiliği gösteren köprünün yapımında dolgu malzemesi olarak kireç harçlı moloz, kaplama malzemesi olarak da iri bazalt kesme taşlar kullanılmıştır. Ortadaki büyük, yanlardakiler daha küçük olmak üzere beş sivri kemerlidir.

ŞIRNAK YEMEK KÜLTÜRÜ

Şırnak'ta bölgeye has damak tatlarının hakim olduğu zengin bir yemek kültürü mevcuttur. Özel günlerde yapılan yemeklerin yanı sıra her zaman sofralarda eksik olmayan belli başlı yöresel yemekler kısaca şöyle özetlenebilir.

Kutlık, Serbıdev, Perdepilav, Kipe, Hekeheşandi, Şımsıpe, Meyre (Mehir), Bırınzer, Mahmılalık, Fireydin, Suryaz.

Kasrik Kaya Kabartması

www.sirnak.gov.tr

UYUM AJANS • ANIKARA • (0 312) 229 39 72 • 02/10/1000